

ğl, Ankara 2006, II, 391-419; Mahmut Akok, "Konya'da Sahib-Ata Hanikâh, Camiinin Röleve ve Mimarisi", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XIX/2 (1970), Ankara 1972, s. 5-38; Sadi Bayram, "Sâhib Atâ Fahrü'd-din Ali'nin Konya, İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri", *VD*, sy. 13 (1981), s. 31-69; Ömer Yörükoğlu, "Sâhip Atâ Araştırması", *TTK Bildiriler*, VIII (1981), II, 899-905; Haluk Karamağaralı, "Sâhib Atâ Câmii'nin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme", *Röleve ve Restorasyon Dergisi*, sy. 3, Ankara 1982, s. 49-75; Orhan Cezmi Tuncer, "Konya Sahib-Atâ Hânkahı Tâk-pasının Geometrisi", *Lâle*, sy. 2, İstanbul 1984, s. 2-6.

SEVGİ PARLAK

SÂHİB ATAĞULLARI

**Anadolu Selçuklu Veziri Sâhib Ata'nın
(ö. 687/1288)
oğulları ve torunları tarafından
Afyonkarahisar ve çevresinde
kurulan beylik
(1275-1341).**

Sultan IV. Kılıcarıslan, Anadolu Selçuklu tahtına geçince (646/1249) uç vilâyeti emirliği Vezir Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin iki oğlu Tâceddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan'a bırakılmış, ayrıca Kütahya, Sındıklı, Beyşehir ve Akşehir kendilerine verilmişti (Aksarâyî, trc. Mürsel Öztürk, s. 56). Sâhib Ata tutuklandığı sırada oğlu Tâceddin Hüseyin de beylerbeyi Hatîroğlu Şefereddin Mesud tarafından göz altına alınmış, Sâhib Ata hapisten kurtulup tekrar vezir olunca (674/1275) oğulları Lâdik (Denizli), Honas ve Karahisardevle (Afyon) su-bâsılığına tayin edilmişti.

Karamanoğlu Mehmed Bey ile Selçuklu şehzadesi Alâeddin Siyavuş'un (Cimri) Konya'ya hâkim olmaları üzerine Sâhib Ataoğulları, Germiyan Türkmenleri'ne 50.000 dirhem dağıtıp asker topladılar. Sâhib Ataoğulları'nın askerleriyle Mehmed Bey ve Alâeddin Siyavuş'un ordusu arasında Akşehir yakınlarındaki Altuntaş köyünde meydana gelen savaşta Tâceddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan hayatlarını kaybettiler (Zilhicce 675 / Mayıs 1277). Sultan II. Mesud, Germiyanogulları'nı mağlûp ederek Konya'ya döndükten sonra Germiyanlılar tekrar asker topladılar. Karahisardevle'yi yöneten Sâhib Ata'nın torunu ve Nusretüddin Hasan'ın oğlu Şemseddin Mehmed Bey (anonim *Selçuknâme*'ye göre kızının oğlu) bu durumu öğrenince Germiyanlılar'a karşı gerekli tedbirleri aldı. Ancak Germiyanlılar'ın ordusu sayıca daha üstündü. Şemseddin Mehmed, Bozkuş Bahadır adlı bir Germiyan beyi ile giriştiği savaşta öldürüldü (686/1287). Haber Sâhib Ata'ya ulaştığı zaman Sultan II. Mesud, Moğol ve

Selçuklu askerleriyle birleşerek Germiyanlılar'a karşı harekete geçti. Selçuklu-Moğol ordusu Germiyan illerinde büyük tahribat yaparak Karahisardevle'ye döndü. Sultan II. Mesud daha sonra Konya'ya geldi (8 Şevval 686 / 16 Kasım 1287). Sâhib Ata, malları ve hazineleri iktâ olan Karahisar'da bulunduğundan torununu burada kurduğu vakfın mütevellisi yapmıştı. Ancak Şemseddin Mehmed ondan önce öldü.

Öte yandan Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöktüğü dönemde Karamanlılar'dan Halil Bahadır, Türkmenler'le birlikte Konya üzerine yürüyüp şehri yağmaladı. Karamanlılar'ın halka çok sıkıntı vermesi üzerine Konyalılar, Lâdik'ten Sâhib Ata'nın kız tarafından torununu şehre davet ettiler. Bu kişi uç askerleriyle Konya'ya geldi. Üç gün sonra Türkmenler tekrar hücumla başladılar. Sâhib Ata'nın torunu kendi askerleriyle ve Konyalılar'dan oluşan bir kuvvetle Türkmenler'in birçoğunu öldürdü, hayvanlarını ele geçirdi. Bu sırada Sultan II. Mesud'un kardeşi de Kayseri'den Konya'ya geldi. Türkmenler bu defa Beyşehir vilâyetine hücum ettiler. Sâhib Ata'nın torunu, sultanın kardeşi ve İzzeddin Has Balaban, Konya'dan çıkarak Karamanlılar'ı Armatosun Kalesi yanındaki Obrucuk mevkiine kadar sürdüler ve birçoğunu öldürdüler.

İlhanlı Hükümdarı Gâzân Han tarafından ikinci defa Selçuklu sultanı ilân edilen II. Mesud, Vezir Alâeddin Sâni ile Anadolu Valisi Abuşka Noyan'ı Anadolu'nun imarıyla görevlendirdiği sırada (702/1302) Şemseddin Mehmed'in oğlu Nusretüddin ve 'd-din Ahmed, Karahisardevle'de isyan etti. Bunun üzerine Sultan Mesud, Vezir Alâeddin ile Abuşka Noyan, Karahisardevle'yi muhasara altına aldılar. Şehir düşmek üzereyken Gâzân Han'ın ölüm haberi geldi ve bir netice alınmadan kuşatmaya son verildi (703/1304). Karamanoğulları ve Türkmenler'in faaliyetleri üzerine İlhanlılar düzeni sağlamak için Emir Çoban'ı Anadolu'ya vali olarak gönderdiler (714/1314). Emir Çoban, Erzincan'ın batı taraflarındaki Karanbük mevkiinde bir süre konakladığı sırada Anadolu'daki bazı beyler onun huzuruna gelerek itaat arz ettiler. Bu beyler arasında Sâhib Ataoğulları da vardı.

Nusretüddin ve 'd-din Ahmed zamanında İlhanlılar'ın Anadolu valisi Timurtaş uç Türkmenler'ine karşı sefer yapmayı sürdürdü. Emir Eretna idaresindeki İlhanlı kuvvetlerinin Karahisardevle'yi kuşatması üzerine Nusretüddin Ahmed kaçarak Germiyanogulları'ndan I. Yâkub'a sığındı.

İlhanlı Devleti'ndeki iç çekişmeler yüzünden Timurtaş'ın emriyle Karahisardevle kuşatması kaldırıldı (727/1327). I. Yâkub'un kızıyla evlenen Nusretüddin Ahmed bundan sonra Germiyanogulları'na tâbi oldu. 730'lu (1330) yıllarda Nusretüddin'in hâkimiyet alanının Karahisar'la sınırlı olduğu, 1000 köyünün bulunduğu ve asker sayısının 4000 atlıya yaklaştığı rivayet edilir (Ahmed Tevhîd, *TOEM*, I/2 [1329], s. 564). 742'den (1341) sonra öldüğü tahmin edilen Nusretüddin Ahmed'in ardından Sâhib Ataoğulları'nın toprakları Germiyanogulları tarafından ilhak edildi. Nusretüddin Ahmed'in Muzafferüddin ve 'd-devle adındaki kardeşi muhtemelen onun sağlığında ölmüştür. Muzafferüddin'in oğulları ve kızlarının Afyonkarahisar'da Sâhibiler Türbesi denilen yerde defnedildiği bilinmektedir. Afyonkarahisar'daki Kubbeli Cami'nin 731 (1330-31) tarihli kitabesinde bânisinin Nusretüddin Ahmed b. Muhammed olduğu belirtilmekte, yine aynı şehirdeki ulucaminin Muharrem 742 (Haziran-Temmuz 1341) tarihli kitabesinde Nusretüddin ve 'd-din Ahmed'in adı kaydedilmektedir (Ahmed Tevhîd, *TTEM*, XV/11 [1341], s. 357-358).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Bibî, *el-Evâmîrü'l-'Alâ'iyye*, s. 657, 698-699; a.e.: *Selçuknâme* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, II, 176, 210-211; Aksarâyî, *Müsâmetü'l-ahbâr*, s. 74, 82, 122, 311; a.e. (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 56, 62, 95, 252; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik* (Taeschner), s. 36; Müneccimbaşı, *Câmiü'd-düvel: Selçuklular Tarihi* (nşr. ve trc. Ali Öngül), İzmir 2001, II, 120, 140-141; M. Ferit - M. Mesut, *Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri*, İstanbul 1934, s. 139; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 150-152; Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi (İkinci Kısım: 1070-1429)*, İstanbul 1969, s. 33-35; Nejat Kaymaz, *Pervâne Muînüddin Süleyman*, Ankara 1970, s. 106, 135, 173-174; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 604-605, 639, 648; Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara 1974, s. 29, 42; Yaşar Üçel, *Çoban-oğulları, Candar-oğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s. 192; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1984, s. 307; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi* (nşr. Ahmet Savran), Erzurum 1991, s. 36-37, 45; Hakkı Önkâl, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996, s. 370-372; Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 2004, 315-316; Ahmed Tevhîd, "Rum Selçuk Devleti'nin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülükdan Karahisar-ı Sâhib'de Sâhib Ataoğulları", *TOEM*, I/2 (9) (1329), s. 563-564; a.mlf., "Sâhib Ataoğulları'ndan Ahmed", *TTEM*, XV/11 (88) (1341), s. 357-358; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1970, s. 62, 81; C. Imber, "Şâhib Atâ Oğulları", *EP*² (Ing.), VIII, 831.

ERDOĞAN MERÇİL